

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

Ruda N. L. Stages of forming the motivation of political leadership / N. L. Ruda // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 41. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 313–322.

N. L. Ruda. Stages of forming the motivation of political leadership. The attempt to comprehensive analysis of the dynamics of political leadership motivation is made in the article. It is considered the transformation of the specificity of the political actor's motivational sphere during three stages of forming its motivation. It is determined that at the first stage – the stage of the political leadership's motivation conception – the motivational sphere of a politician is characterized by the dominance of the motive for achieving success, the motives of power and control, and the motive of affiliation. The motivational new formation of this stage can be marked as «the primary» motivation of political leadership. The specifics of the second stage of the motivation of political leadership – the stage of its functioning – are revealed. It has the personality's orientation on itself and the relationship with others, the motive for receiving approval, the motive for avoiding failure and the utilitarian motive. The motivational new formation of this stage is political consistency – a complex of stable, formed motives and behavioral reactions that ensure the daily work of a political actor in the political system. The analysis of the third stage of the motivation of political leadership – the stage of its development – is characterized by supersituative activity, the predominance of the aspiration to solve strategic tasks, the adoption of non-conformal political decisions for the high purpose, the increase of the experience of own responsibility, the dominance of the focus on the task. It is noted that these stages can occur in the indicated sequence, as well as exist independently of each other. It is also noted that at each stage of political leadership motivation there is a certain selection of people who want to become a political leader. It is stated that the formation and maturation of the motivation of political leadership is a complex multilevel process.

Key words: political leadership, motivation of political leadership, dynamics of motivation, stages of motivation, formation of motivation, organization of motivation, development of motivation, motivational formations.

Н. Л. Руда. Етапи формування мотивації політичного лідерства. У статті здійснено спробу комплексного аналізу динаміки мотивації політичного лідерства. Розглянуто трансформацію специфіки мотиваційної сфери політичного актора впродовж трьох етапів формування його мотивації. Визначено, що на першому етапі – етапі виникнення мотивації політичного лідерства – мотиваційна сфера політика характеризується домінуванням мотиву досягнення успіху, мотивів влади та контролю, кратичних мотивів і мотиву афіліації. Мотиваційне новоутворення цього етапу можна позначити як «первинну» мотивацію політичного лідерства. Розкрито специфіку другого етапу мотивації політичного лідерства – етапу її функціонування. Йому притаманні зорієнтованість особистості на себе та на стосунки з оточуючими, мотив отримання схвалення, мотив уникнення невдачі й утилітарний мотив. Мотиваційним новоутворенням цього етапу визначено політичну конформність – комплекс сталих, сформованих, стабільних мотивів і поведінкових реакцій, що забезпечують щоденну роботу політичного актора в політичній системі. Представлено аналіз третього етапу мотивації політичного лідерства – етапу її розвитку – який характеризується надситуативною активністю, переважанням прагнення розв’язання стратегічних задач, ухваленням неконформних політичних рішень заради високої мети, збільшенням переживання власної відповідальності, домінуванням спрямованості на завдання. Зауважено, що окреслені етапи можуть наставати як у зазначеній послідовності, так і можуть існувати відносно незалежно один від одного. Також указано, що на кожному етапі мотивації політичного лідерства відбувається певна селекція бажаних стати політичним лідером. Констатовано, що формування і дозрівання мотивації політичного лідерства є складним багаторівневим процесом.

Ключові слова: політичне лідерство, мотивація політичного лідерства, динаміка мотивації, етапи мотивації, становлення мотивації, формування мотивації, розвиток мотивації, мотиваційні новоутворення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Демократизація Української держави, її інтеграція у європейський простір передбачає значне вдосконалення інституту політичного лідерства у нашій країні. Реальність свідчить, що до влади прийшли як уже відомі суспільству лідери з партійно-державної номенклатури, так і нові національно-патріотичні лідери (активісти Революції гідності, волонтери, польові командири з АТО). Інтерес суспільства та науки до особистості політичних лідерів зростає саме у кризові періоди державотворення, оскільки саме в такі часи багато політичних лідерів прагнуть утвердитися та самореалізуватися у політиці.

В одного і того ж політичного лідера характеристики мотивації реалізації лідерської діяльності можуть бути якісно різними на різних етапах його політичного шляху. Отже, мотивація політичного лідерства – це доволі динамічний феномен, і адекватно вивчати його можна лише в динаміці. Водночас різноманітні трансформації мотивації політичного лідерства є не випадковими, а закономірними, зумовленими взаємодією з групами та соціальними ситуаціями цієї взаємодії. Не можна дати цілісне уявлення про мотивацію політичного лідерства, якщо схарактеризувати її особливості на певному етапі її вияву. Отже, лише вивчення мотивації політичного лідерства на всіх етапах її становлення дасть змогу цілісно описати цей феномен.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми. Аналіз наукових праць свідчить, що в них розглядалися особливості становлення, формування і розвитку політичного лідерства як інституції громадянського суспільства [9]. Лідерство характеризується як процес трансформації, який призводить до прогресивної реорганізації, що закінчується вищим рівнем розвитку [9]. Отже, здійснено аналіз розвитку особистості лідера, проте не акцентовано увагу саме на розвитку його мотиваційної сфери.

Окрім аспекти аналізу специфіки саме мотиваційної сфери власне у політичних діячів на певних етапах їх політичної діяльності зустрічаємо у роботах О. С. Косолкіна, Г. Г. Дилигенського, Г. В. Циганенко, А. О. Лісневської [2; 3; 4; 7]. Так, розкрито мотивацію політичної активності сучасної молоді та її участі у політичних організаціях [7]. Описано певні особливості мотивації на етапі пристосування політичного діяча до повсякденної політичної діяльності [2]. Охарактеризовано поняття готовності до лобювання у парламентарській діяльності [3]. Розкрито вплив соціального контексту на поведінку політичного актора та його сприймання електоратом [6]. Особливості мотивації особистості лідера на вищому етапі її розвитку вивчено у роботах А. Маслоу [8].

Проаналізовано динаміку мотиваційної сфери особистості залежно від її професійного спрямування (на прикладі працівників правоохоронної сфери) [5].

Отже, як свідчить аналіз наукових праць, досі не було спроби здійснити комплексний науковий аналіз динаміки мотиваційної сфери саме політичних акторів.

Мета статті – розкрити основні етапи та новоутворення у формуванні мотивації політичного лідерства, що є найбільш типовими і закономірними для сучасного політичного лідера.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Мотивація політичного лідерства є складним феноменом, що формується і розвивається впродовж усього життя політичного діяча та характеризується певною динамікою. Процесуальність мотивації політичного лідерства, згідно авторської концепції, реалізується впродовж трьох етапів: її виникнення, функціонування і розвитку. Ці етапи визначають динаміку мотивації політичного лідерства.

Доцільно розглянути не лише динаміку мотивації політичного лідерства, а й мотиваційні новоутворення, що є її результатом. Вони є відносно стабільними і визначають певні диспозиції особистості у політичній діяльності, особливості її політичної активності.

Так, *виникнення мотивації політичного лідерства* закономірно пов'язано переважно з юнацьким – молодим віком. Юнацький вік може стати вирішальним у формуванні політичної свідомості та подальшої активності суб'єкта, оскільки політична соціалізація на цьому етапі характеризується високим рівнем інтенсивності. Події, які переживає і осмислює молода людина в цьому віці, стають базовими детермінантами ціннісних диспозицій, що можуть впливати на формування особистісних чинників схильності до участі в організаціях політичного спрямування. Мотивація стати лідером (політичним лідером зокрема) осмислюється і вперше серйозно формується саме у цей віковий період, і часто виступає як характерна риса становлення особистості. Саме тому серед юнаків і молоді закономірно більше людей із вираженою (хоча і незрілою) мотивацією політичного лідерства, ніж серед людей зрілого або похилого віку. Але з них реальної реалізації мотивації політичного лідерства у політичній діяльності досягають далеко не всі.

У цей період в ієрархії мотивів домінують декілька з них. Мотив досягнення успіху спонукає молоду людину замислитися над тим, як стати успішною у сьогоденній реальності. Мотиви влади та контролю спрямовують юнака зорієнтуватися на такі види діяльності, які нададуть йому змогу керувати людьми, посісти домінуючу позицію. Кратичні мотиви є виявом базової людської потреби у владі та контролі зовнішніх подій, що впливають на життя. І хоча кратичні мотиви можуть бути реалізовані

й в інших сферах (скажімо, у науці, бізнесі, релігії тощо), все ж таки політика є, перш за все, тією сферою діяльності, де їх можна реалізувати максимально. Потреба в афіліації виявляється у намаганні молодого людини враховувати думки оточуючих заради того, щоб бути приналежною до певної соціальної групи, адже лише у групі можна реалізувати свої лідерські амбіції.

Наприкінці етапу становлення мотивації політичного лідерства формується мотиваційне новоутворення, яке можна назвати первинною мотивацією політичного лідерства. Вона носить на собі відбиток специфіки політичної соціалізації особистості у юнацькому – молодому віці. Таку мотивацію характеризують юнацький максималізм у постановці політичних цілей (прагнення докорінно змінити світ на краще); політичний радикалізм; наявність чималої кількості політичних ілюзій та ідеалізацій (які можуть стосуватися політичних постатей, політичних доктрин і вчень, моделей політичного чи економічного розвитку). Первинну мотивацію політичного лідерства вирізняє певна схильність до героїчної поведінки в ході гострої політичної боротьби (тоді як досвідченіший політик схильний уникати загострень, радше виявляє готовність до компромісів, ніж героїзм). Водночас характерними рисами мотивації політичного лідерства на цьому етапі є нестійкість, незрілість, виражене емоційне забарвлення, що поєднується з виявом мотивів афіліації (визнання), контролю, домінування, досягнення успіху.

Наступний етап – *функціонування мотивації політичного лідерства* – пов'язаний із залученням людини до політичної діяльності й відбувається, зазвичай, за умов її вступу до політичної або громадсько-політичної організації (або різних форм формальної чи неформальної участі у її роботі). На відміну від попереднього етапу, тепер політична активність, що часто має спонтанний характер, перетворюється на систематичну роботу. Ця робота виконується регулярно і передбачає конкретні цілі, особливості, обмеження, терміни виконання тощо. Регулярними стають також контакти з колегами по організації. Молодий політик починає працювати у команді. Він потрапляє у специфічне ціннісне середовище, яке регламентує його політичні та ціннісні орієнтації. Він змушений перейняти правила і норми, як формальні, так і неформальні.

Ефективною адаптація потенційного політичного лідера до нового соціального середовища буде лише за умови максимального співпадіння його індивідуальної мотивації з мотивацією ко-

манди, у якій він працює, – саме це дуже часто змушує молодих політичних лідерів відмовитися від власної ідеологічно-ціннісної спрямованості мотивації та зайняти більш конформістську мотиваційну позицію.

На цьому етапі ідеологічна спрямованість суттєво поступається утилітарній спрямованості мотивації. Усе це суперечить попередньому політичному ідеалізму і максималізму. Молодий політичний лідер змушений піти на моральний компроміс заради того, щоб стати членом команди. Це призводить до спрямованості політичної діяльності лідера на підтримання статус-кво. Зовнішня мотивація переважає над внутрішньою. На етапі «функціонування» мотивації політичного лідерства в особистості домінує спрямованість на себе та на стосунки з оточуючими. Отже, на цьому етапі до мотивації політичного лідерування додаються мотив отримання схвалення з боку оточуючих, мотив уникнення невдачі й утилітарний мотив. Мотиваційним новоутворенням цього етапу є політична конформність – комплекс сталих, сформованих, стабільних мотивів і поведінкових реакцій, що забезпечують щоденну роботу політичного актора в політичній системі. Навіть на цьому етапі становлення мотивація політичного лідерства не завжди реалізується у безпосередньому лідерстві й може бути латентною.

Розвиток мотивації політичного лідерства пов'язаний зі справжньою реалізацією людини як лідера у політичній сфері. «Розвиток» мотивації політичного лідерства характеризується тим, що особистість виявляє себе у надситуативній активності, переважанні прагнення розв'язання стратегічних задач, ухваленні нонконформних політичних рішень заради високої мети, збільшенні переживання власної відповідальності, домінуванні спрямованості на завдання. Етап «розвитку» мотивації політичного лідерства схожий на початковий етап становлення мотивації (за його ідеологічною забарвленістю), але особистість політичного лідера є більш зрілою, а мотивація політичного лідерства вже виявляється на більш усвідомленому рівні. Мотиваційним новоутворенням цього етапу є мотивація політичної самоактуалізації.

Водночас слід зауважити, що етапи можуть наставати як у зазначеній послідовності, так і можуть існувати відносно незалежно один від одного. Наприклад, обдарований політичний лідер навіть у юності вже може виявляти риси політичної зрілості, бачити масштабні стратегічні задачі, бути готовим до дорослої

лідерської діяльності. Натомість деякі люди з вираженою мотивацією політичного лідерства можуть назавжди залишатися в ситуації первинної, незрілої мотивації політичного лідерства і бути не готовими до лідерства, незважаючи на постійно здійснюваний ними пошук (переходи з однієї політичної партії до іншої, приєднання до різних груп тощо). Етапи, які є закономірно послідовними, на практиці можуть інколи мінятися місцями (так, скажімо, відносно зріла мотивація внаслідок фрустрації у сфері політичної діяльності може деградувати до попереднього етапу). Отже, можемо констатувати, що формування і дозрівання мотивації політичного лідерства є складним багаторівневим процесом, який поділяється на субординантні процеси.

Також слід зазначити, що на кожному етапі мотивації політичного лідерства відбувається певна селекція бажаних стати політичним лідером. Серед усіх бажаних займаються політичною діяльністю та посісти лідерські позиції далеко не всі йдуть у реальну політику й досягають лідерських позицій. Тому потенційна мотивація політичного лідерства може так і залишитися на рівні потенцій і бажань. Навіть якщо вона і стане актуальною мотивацією – й актор розпочне активну діяльність на політичному поприщі – це не гарантує, що він обов'язково досягне рівня самоактуалізації та в його мотивації відбудуться трансформації щодо розвитку мотивації його політичного лідерства. Отже, якщо етапи «виникнення» та «функціонування» мотивації політичного лідерства проходять усі політичні лідери, то етапу «розвитку» мотивації досягають лише окремі з них.

Висновки і перспективи подальших розвідок із цього напрямку. Процесуальність мотивації політичного лідерства реалізується впродовж трьох етапів: її виникнення, функціонування і розвитку. Ці етапи визначають динаміку мотивації політичного лідерства.

Перший етап – виникнення мотивації політичного лідерства. В ієрархії мотивів домінують такі: мотив досягнення успіху, мотиви влади та контролю, кратичні мотиви, мотив афіліації. Наприкінці етапу становлення мотивації політичного лідерства формується мотиваційне новоутворення, яке можна назвати первинною мотивацією політичного лідерства.

Наступний етап – функціонування мотивації політичного лідерства – пов'язаний із залученням людини до політичної діяльності. На цьому етапі до мотивації політичного лідерства додаються мотив отримання схвалення з боку оточуючих, мотив

уникнення невдачі й утилітарний мотив. Ідеологічна спрямованість суттєво поступається утилітарній спрямованості мотивації. Зовнішня мотивація переважає над внутрішньою. Мотиваційним новоутворенням цього етапу є політична конформність.

Розвиток мотивації – наступний етап мотивації політичного лідерства – пов’язаний зі справжньою реалізацією людини як лідера у політичній сфері. Особистість виявляє себе у надситуативній активності, переважанні прагнення розв’язання стратегічних задач, ухваленні нонконформних політичних рішень заради високої мети, збільшенні переживання власної відповідальності, домінуванні спрямованості на завдання. Мотиваційним новоутворенням цього етапу є мотивація політичної самоактуалізації.

До того ж слід зазначити, що на кожному етапі мотивації політичного лідерства відбувається певна селекція бажаючих стати політичним лідером. Зазначені етапи можуть наставати як у зазначеній послідовності, так і можуть існувати відносно незалежно один від одного. Отже, можемо констатувати, що формування і дозрівання мотивації політичного лідерства є складним багаторівневим процесом.

Список використаних джерел

1. Бендас Т. В. Психология лидерства : учеб. пособие / Татьяна Владимировна Бендас. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
2. Дилигенский Г. Г. Социально-политическая психология : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Герман Германович Дилигенский. – М. : Наука, 1994. – 304 с.
3. Косопкин А. С. Психологические особенности лоббирования в парламентской деятельности : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.12 «Политическая психология» / Александр Сергеевич Косопкин. – М. : РАГСППРФ, 1997. – 192 с.
4. Лісневська А. О. Психологічні чинники політичної активності молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.11 «Політична психологія» / Алла Олексіївна Лісневська ; НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К., 2010. – 20 с.
5. Панченков Е. Ю. Динамика мотивационной сферы сотрудников правоохранительных органов : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Евгений Юрьевич Панченков ; Дальневосточный гос. ун-т путей сообщения. – Хабаровск, 2005. – 20 с.

6. Шестопа́л Е. Б. Политическое лидерство в новых условиях: смена парадигмы восприятия / Елена Борисовна Шестопа́л // Полис. – 2013. – № 3. – С. 47–57.
7. Циганенко Г. В. Чинники схильності молоді до участі в політичних організаціях / Галина Валентинівна Циганенко // Соціальна психологія. – 2007. – № 3. – С. 47–57.
8. Хэлворсон Х. Г. Психология мотивации. Как глубинные установки влияют на наши желания и поступки / Хайди Грант Хэлворсон, Тори Хиггинс ; пер. с англ. М. Мацковской. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 272 с.
9. Bass В. М. From transcendent to transformational leadership: Learning to share the vision / В. М. Bass // Organizational Dynamics. – 1990. – Vol. 18 (3). – P. 19–31.

Spysoк vykorystanyh dzherel

1. Bendas T. V. Psihologija liderstva : ucheb. posobie / Tat'jana Vladimirovna Bendas. – SPb. : Piter, 2009. – 448 s.
2. Diligenskij G. G. Social'no-politicheskaja psihologija : ucheb. posobie dlja vyssh. ucheb. zavedenij / German Germanovich Diligenskij. – M. : Nauka, 1994. – 304 s.
3. Kosopkin A. S. Psihologicheskie osobennosti lobbirovaniya v parlamentskoj dejatel'nosti : dis. ... kand. psihol. nauk : spec. 19.00.12 «Politicheskaja psihologija» / Aleksandr Sergeevich Kosopkin. – M. : RAGSPPRF, 1997. – 192 s.
4. Lisnevs'ka A. O. Psychologichni chynnyky politychnoi' aktyvnosti molodi : avtoref. dys. ... kand. psihol. nauk : spec. 19.00.11 «Politychna psihologija» / Alla Oleksii'vna Lisnevs'ka ; NAPN Ukraї'ny, In-t soc. ta polit. psihologii'. – K., 2010. – 20 s.
5. Panchenkov E. Ju. Dinamika motivacionnoj sfery sotrudnikov pravoohranitel'nyh organov : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : spec. 19.00.01 «Obshhaja psihologija, psihologija lichnosti, istorija psihologii» / Evgenij Jur'evich Panchenkov ; Dal'nevostochnyj gos. un-t putej soobshhenija. – Habarovsk, 2005. – 20 s.
6. Shestopal E. B. Politicheskoe liderstvo v novyh uslovijah: smena paradigmy vosprijatija / Elena Borisovna Shestopal // Polis. – 2013. – № 3. – S. 47–57.
7. Cyganenko G. V. Chynnyky shylnosti molodi do uchasti v politychnyh organizacijah / Galyna Valentynivna Cyganenko // Social'na psihologija. – 2007. – № 3. – S. 47–57.
8. Hjelvorson H. G. Psihologija motivacii. Kak glubinnye ustanovki vlijajut na nashi zhelanija i postupki / Hajdi Grant Hjelvor-

son, Tori Higgins ; per. s angl. M. Mackovskoj. – М. : Mann, Ivanov i Ferber, 2014. – 272 s.

9. Bass B. M. From transcendent to transformational leadership: Learning to share the vision / B. M. Bass // Organizational Dynamics. – 1990. – Vol. 18 (3). – P. 19–31.

Received March 6, 2018

Revised March 28, 2018

Accepted April 23, 2018

УДК 159.98:[616.379-008.64+616.322-022]-053.2/5

Л. М. Руденко

lilianic1962@gmail.com

Т. М. Осадча

osadchatn@gmail.com

Ю. В. Гавриленко

yesyur69@gmail.com

Психологічний супровід дітей, хворих на цукровий діабет I типу і хронічний тонзиліт

Rudenko L. M. Psychological support for children with diabetes mellitus type 1 and chronic tonsillitis / L. M. Rudenko, T. M. Osadcha, Y. V. Havrylenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 41. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 322–334.

L. M. Rudenko, T. M. Osadcha, Y. V. Havrylenko. Psychological support for children with diabetes mellitus type 1 and chronic tonsillitis. The article is devoted to the study of mental disorders, namely emotional-volitional, in children with severe somatic disease – type 1 diabetes mellitus (DM-1) and associated pathology – chronic tonsillitis (CT). It is noted that CT and DM-1 mutually aggravate the flow of each other, which further contributes to the depletion of the central nervous system, asthenization

L. M. Rudenko – the scientific contribution of the co-author is 30% ,

T. M. Osadcha – the scientific contribution of the co-author is 40% ,

Y. V. Havrylenko – the scientific contribution of the co-author is 30% .